

Studentų socialinės ir ekonominės sąlygos Lietuvoje: EUROSTUDENT tyrimo 8 bangos rezultatai Lietuvoje

dr. Rūta Brazienė

Šiuo metu Lietuvos aukštosiose mokyklose universitetuose ir kolegijose studijuoja apie 100 tūkstančių studentų. Nacionalinės švietimo agentūros duomenimis, 2024 m. pabaigoje Lietuvoje studijavo kiek daugiau nei 76 tūkstančiai studentų universitetuose ir 28 tūkstančiai kolegijose.

Lietuvos socialinių mokslų centro Sociologijos institutas Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos pavedimu 2022-2024 m. įgyvendino EUROSTUDENT 8 bangos tyrimą.

EUROSTUDENT tyrimo tikslas – ištirti bei palyginti studentų socialines bei ekonomines gyvenimo sąlygas aukštojo mokslo sistemose Europoje.

EUROSTUDENT 8 projekte dalyvavo 28 šalys. Duomenys apie studentų socialines bei ekonomines gyvenimo sąlygas renkami apklausos būdu. EUROSTUDENT 8 banga Lietuvoje vykdyta 2022 m. Buvo apklausti 1768 bakalauro, magistro ir vientisųjų studijų studentai. Doktorantūros studijų studentai į tyrimo imtį nėra įtraukiami.

EUROSTUDENT 8 duomenys pateikia išsamią informaciją apie Lietuvos ir Europos studentų socialines ir ekonomines gyvenimo sąlygas. Turinio požiūriu apklausa apėmė įvairias temas, įskaitant aukštojo mokslo prieinamumą, studijų sąlygas, studentų gyvenimo kokybę, tarptautinį mobilumą, diskriminaciją, psichikos sveikatą ir COVID-19 pandemijos poveikį.

Pažymėtina tai, kad Lietuva šiemet mini dalyvavimo EUROSTUDENT tyrime 20-metį (Lietuva šiame projekte dalyvauja nuo 2005 m).

1 pav. EUROSTUDENT tyrime dalyvavusios šalys 2021-2024 m.

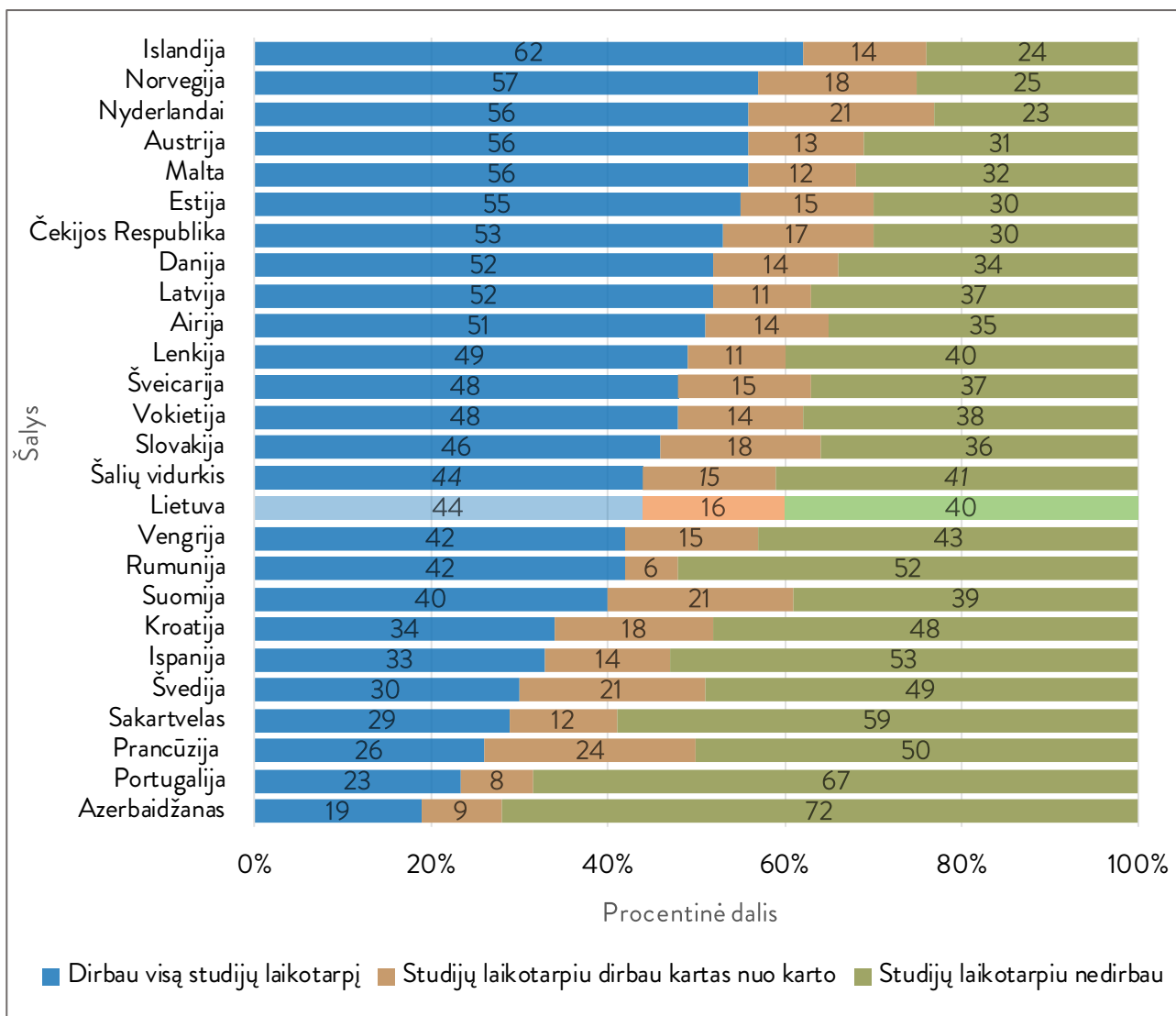
Aukštąjį mokslą renkasi daugiau moterų, negu vyrų

EUROSTUDENT 8 apklausos duomenys atskleidė, kad Lietuvoje, kaip ir daugelyje kitų šalių, moterys sudaro daugumą aukštojo mokslo studentų, taip tęsdamos ilgalaikę aktyvesnio moterų dalyvavimo aukštajame moksle tendenciją. Lietuvoje aukštąjį mokslą renkasi 55,9 % moterų ir tik 41 % vyrų. Tačiau studijų sričių pasirinkime segregacija pagal lytį išlieka ženkliai: moterys tradiciškai rečiau renkasi vyrų dominuojamas sritis, t. y. inžineriją ir technologijos mokslus, tačiau dominuoja švietime ir socialiniame darbe.

Dauguma studentų į aukštąsias mokyklas įstoja iškart po vidurinės mokyklos baigimo. Tai atspindi tiesioginį perėjimą iš vidurinio ugdymo į aukštąjį mokslą. Visgi, nors dauguma studentų Lietuvos aukštosios mokyklose yra jaunesni nei 21 metų, gana reikšminga dalis, apie 15,2 %, yra vyresni nei 30 metų.

Daugiau nei pusė visų studijuojančių dirba visą studijų laikotarpį

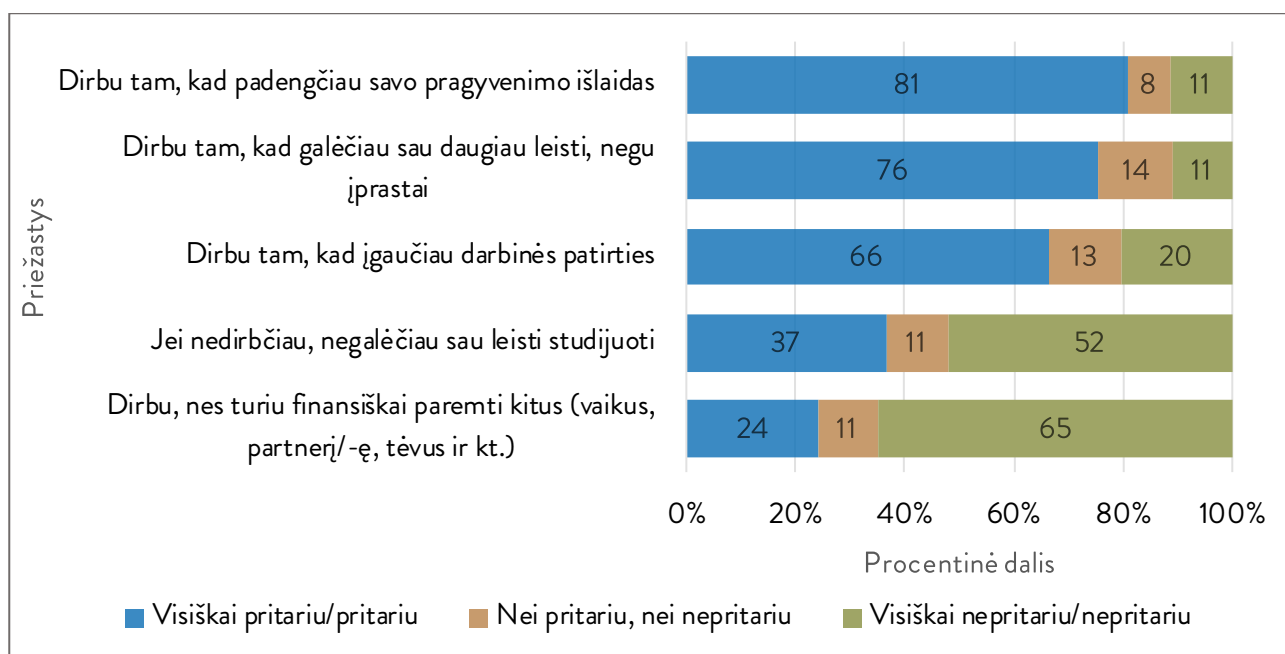
EUROSTUDENT 8 tyrimas atskleidė, jog Lietuvoje beveik pusė studentų (44 %) dirba visą studijų laikotarpį. Darbas studijų metu tampa ne tik būtinybe, bet ir iššūkiu. Nuolat dirbančių studentų studijų metu dalis išlieka panaši kaip ir EUROSTUDENT 7 tyrimo bangos atveju (tuomet nuolat dirbantys nurodė 45 % apklaustųjų). Dirbančių studentų dalis išlieka aukšta Latvijoje, Airijoje, Nyderlanduose ir kt. šalyse. Mažiausiai studentų dirba visą studijų laikotarpį Azerbaidžane, Portugalijoje ir Prancūzijoje (žr. 2 pav.).

2 pav. Studentų darbas studijų metu, %

EUROSTUDENT 8 tyrimo duomenys rodo, kad darbas studijų metu reikalauja subalansuoti akademinis ir darbo įsipareigojimus. Šis spaudimas ypač juntamas tarp studentų, kurių tėvų finansinė padėtis yra prastesnė – net 70 % tokių studentų nurodo, kad dirba studijų metu. Dirbantys studentai skiria mažiau laiko paskaitoms ir savarankiškam mokymuisi nei nedirbantys, o tai gali neigiamai paveikti jų akademinis pasiekimus. Nepaisant šių sunkumų, darbas suteikia galimybę įgyti profesinės patirties ir prisidėti prie savo finansinės nepriklausomybės.

Studijų metu studentai dažniausiai dirba tam, kad padengtų pragyvenimo išlaidas (81 %) ir galėtų patenkinti savo poreikius (leisti sau daugiau nei įprastai). Kiek daugiau nei trečdalis (37 %) dirba dėl to, kad galėtų studijuoti (žr. 3 pav.).

3 pav. Priežastys dėl kurių studentai dirba studijų metu, %

Finansiniai sunkumai ir Valstybės parama studentams

Finansiniai sunkumai yra viena iš labai svarbių temų, analizuojamų šiame tyrime. 8 % Lietuvos studentų nurodė, kad patiria didelių finansinių sunkumų. Šis rodiklis yra labai artimas EUROSTUDENT tyrime dalyvavusių šalių vidurkiui. Per pastarąjį dešimtmetį pastebėtas teigiamas pokytis – finansinius sunkumus patiriančių studentų dalis sumažėjo 14 % (lyginant su EUROSTUDENT V duomenimis). Nepaisant šio pagerėjimo, finansiniai iššūkiai studentams išlieka aktualūs. Pirmiausia tiems studentams, kurie neturi galimybės gauti pakankamos finansinės paramos iš šeimos ar valstybės. Lietuvoje studentų pajamų struktūroje pagrindinį vaidmenį atlieka šeimos parama ir apmokamas darbas, o stipendijos ir studijų paskolos sudaro tik nedidelę dalį pajamų. Ši priklausomybė nuo neinstitucinių finansinių šaltinių gali didinti švietimo prieinamumo ir kokybės skirtumus, ypač tarp mažas pajamas gaunančių šeimų studentų.

Augančios būsto nuomos kainos ir ribotos galimybės gyventi studentų bendrabučiuose dar labiau apsunkina finansinę studentų situaciją. Bendrabučių populiarumas tarp studentų mažėja – lyginant su ankstesnių EUROSTUDENT tyrimo bangų duomenimis, studentų, gyvenančių bendrabučiuose, dalis Lietuvoje sumažėjo 5 %. Ši tendencija pirmiausiai pastebima tarp vyresnių studentų, kurie dažniau renkasi gyventi privačiai. Daug Lietuvos studentų gyvena su tėvais arba nuomojasi privačius būstus, o studentų bendrabučiuose gyvena vis rečiau. Be to, gyventi bendrabučiuose dažniau renkasi jaunesni studentai, o vyresni ir dirbantys studentai teikia pirmenybę privačiam būstui arba gyvenimui su šeima, kad bendrai sumažintų pragyvenimo išlaidas.

Valstybės finansinė parama Lietuvos studentams yra ribota. Tik nedidelė dalis studentų gauna stipendijas, dažniausiai skatinamąsias, o galimybė naudotis studijų paskolomis išlieka maža. Tai kontrastuoja su šalimis, kuriose parama studentams yra labiau išvystyta, pavyzdžiui, Švedijoje, Norvegijoje ar Danijoje, kur studentai gali naudotis dosnesnėmis paramos sistemomis. Dėl šių skirtumų Lietuvos studentai dažniau patys turi ieškoti būdų, kaip finansuoti savo studijas ir pragyvenimą.

Šių aplinkybių kontekste finansiniai sunkumai tampa dideliu barjeru ne tik studijų prieinamumui, bet ir jų kokybei. Studentai, susiduriantys su finansiniais sunkumais, dažniau turi atsakyti papildomų akademinų

galimybių, tokių kaip dalyvavimas tarptautinėse mainų programose ar mokymasis užsienyje. Šios galimybės dažnai tampa neprieinamos dėl didelių papildomų išlaidų, prarastų pajamų iš darbo ir motyvacijos stokos, kurią lemia sudėtingos finansinės sąlygos. Lietuvos studentai rečiausiai dalyvauja tarptautinio mobilumo programose, pavyzdžiui „Erasmus“. Pagrindinės kliūtys yra finansiniai sunkumai, baimė prarasti darbo pajamas ir nepakankamas užsienio kalbų mokėjimas. Didesnė parama tarptautinėms galimybėms galėtų pagerinti Lietuvos studentų mokymosi patirtį ir konkurencingumą tarptautinėje darbo rinkoje.

Daugiau nei pusė Lietuvos studentų turi bent vieną iš tėvų, įgijusį aukštąjį išsilavinimą. Tai Lietuvą iškelia tarp šalių, kuriose tėvų išsilavinimo lygis yra palyginti aukštas. Tai dažnai susiję su geresniais akademiniais rezultatais ir didesne prieiga prie išteklių. Nepaisant teigiamų tendencijų, aukštojo mokslo prieinamumo ir lygybės problemos išlieka aktualios. Tačiau studentai, kurių tėvai neturi aukštojo išsilavinimo, susiduria su didesniais iššūkiais siekiant ir baigiant aukštąjį mokslą. Studentai iš kaimo vietovių, mažas pajamas gaunančių šeimų ar neturintys šeimos paramos aukštajam mokslui patiria didesnius finansinius ir logistikos iššūkius. Šių nelygybių sprendimas yra esminis užtikrinant labiau įtraukią aukštojo mokslo sistemą.

Nepaisant egzistuojančių iššūkių, yra daug teigiamų pokyčių. Lyginant su ankstesniais EUROSTUDENT tyrimais, vis daugiau studentų geba susimokėti už netikėtas, bet būtinas išlaidas, o tai rodo tam tikrą socialinio ir ekonominio stabilumo augimą. Ateities iššūkiams spręsti svarbu plėtoti valstybės paramos mechanizmus ir užtikrinti, kad finansinės kliūtys netaptų barjeru siekti aukštojo išsilavinimo. Šios pastangos yra būtinos siekiant užtikrinti socialinį teisingumą ir galimybių lygybę Lietuvos aukštajame moksle.

Plačiau apie EUROSTUDENT tyrimo įgyvendinimą 2021-2024 m. skaitykite: [Social and Economic Conditions of Student Life in Europe. Eurostudent 8 Synopsis of Indicators 2021-2024.](#)

Galbūt ir jūs norėtumėte tapti EUROSTUDENT tyrimo dalimi?

2025 m. pavasario semestre balandžio-birželio mėnesį startuoja EUROSTUDENT9 bangos tyrimas. Lietuvoje šio tyrimo metu planuojama apklausti apie 3000 universitetų ir kolegijų studentų. Kviečiame visų aukštųjų mokyklų studentus aktyviai dalyvauti EUROSTUDENT 9 tyrime! Dėl prieigos prie apklausos rekomenduojame sekti [LSMC Sociologijos instituto svetainės naujienas](#).

Detalesnę informaciją apie EUROSTUDENT tyrimą jums gali suteikti dr. Rūta Brazienė el. paštu ruta.braziene@dsti.lt.